

Odla frukt

Ett fruktträd ger mycket glädje året om. Det har nästan allt man kan önska av ett träd – överdådlig blomning, färggranna, goda och nyttiga frukter, kan formas på flera olika sätt och förekommer i en mångfald sorter. Här kan du läsa om jord, plantering, näring och vatten, dvs hur du ger träden en bra start.

Vanliga fruktslag i fritidsodlingen är äpple, päron, plommon och körsbär. Botaniskt tillhör de familjen *Rosaceae*, dit många av våra frukt- och bärväxter hör. Beroende på fruktens byggnad delas de också in i kärnfrukt (äpple och päron) respektive stenfrukt (plommon och körsbär).

Ädelsort och grundstam

Ett fruktträd består normalt av ädelsort och grundstam. Sorten ympas på grundstammen som fungerar som rot och har stor betydelse för trädets egenskaper. Den påverkar trädets storlek, härdighet och hur gammalt trädet är innan det börjar bära frukt.

För fritidsodlare är urvalet av grundstammar tämligen begränsat. Vanligast för äppelträd är A2, en härdig grundstam som ger stora träd. Svagväxande grundstammar som t ex B9 och MM 106 medför att trädet inte blir så stort och att det bär frukt tidigare, men härdigheten är inte så god.

Gisela är en ny grundstam för sötkörsbär. Den ger småvuxna träd, men härdigheten är

ännu inte fullt utprovad. Forskning och försök pågår för att få fram nya grundstammar, särskilt sådana som ger svagväxande träd.

Välj bra kvalitet

När det är dags att införskaffa ditt fruktträd, håll utkik efter E-plantsmärket! E-planta är en kvalitetssymbol och innebär att fruktträden är certifierade, dvs rensade från plantburna sjukdomar, främst virus. Så gott som alla äldre fruktträdssorter har varit smittade av ett eller flera virus, ofta utan att det syns. De certifierade fruktträden är friskare, får högre avkastning och är härdigare än virusinfekterade träd. Många av våra vanliga fruktsorter finns numer som virusfria E-plantor. I trädgårdsbutiken ska träden alltid vara märkta med certifieringsetikett runt stammen, ofta har de även en hängbildsetikett med symbolen för E-planta. Ympa inte en virusmittad kvist på det friska trädet, då sprids viruset till detta.

Välj också ett bra exemplar. Stammen ska vara rak och utan sår, kronan väl utvecklade med toppskott (om det är ett vanligt kronträd) och minst tre välriktade grenar. Kontrollera att jorden inte är uttorkad och att inga grova rötter växer ut på krukans undersida.

Det finns många olika sorter av äpple, päron, plommon och körsbär. Sorterna skiljer sig åt vad gäller utseende, smak, mognadstid, hårdighet och växtsätt, men också hur motståndskraftiga de är mot olika skadedörare. Genom att välja en frisk sort kan du undvika en hel del problem och arbete med bekämpning, se mer information om friska sorter i Faktablad nr 8 "Växtskydd".

Läge och jord

Välj ett soligt och skyddat läge för ditt fruktträd. För att växa bra och ge välutvecklad frukt behöver trädet ljus, men om det är alltför öppet och blåsigt kan det bli skador på träd och frukt, dessutom trivs inte de pollinerande insekterna.

Fruktträd trivs i många olika jordtyper, men inte där det är kompakt och dåligt dränerat eller på en mullfattig torkkänslig sandjord. Styv lera och lätta sandjordar behöver därför förbättras med mycket organiskt material som kompost, stallgödsel eller barkmull före plantering.

Det bör vara neutralt pH-värde, omkring 6–7, men för körsbär gärna kalkrikt dvs något över 7.

Undvik att plantera ett fruktslag på en plats där det tidigare stått samma eller ett närbesläktat fruktslag. Annars kan det uppstå problem med jordtrötthet. Om samma

plats måste användas är det bättre att plantera kärnfrukt efter stenfrukt eller tvärtom. Blanda annars ut den befintliga jorden med lika delar kompost eller annat organiskt material.

Plantering

De flesta fruktträd vi köper i trädgårdsbutiken är krukodlade. De kan planteras under större delen av året, utom mitt i högsommarvärmen. I de kallare delarna av landet är vårplantering att föredra. Om jorden är porös kan det räcka med att gräva en grop som gott och väl rymmer krukklumpen. Är jorden runtom tät kan rötterna inte söka sig vidare och trädet kommer att växa dåligt. Då får man bearbeta och luckra jorden på en yta av 1 kvm och ner till 50 cm, för att på så vis åstadkomma en ordentlig växtbädd.

I botten på växtbädden eller gropen ska man aldrig lägga organiskt material eller gödsel. Däremot kan det övre markskiktet mycket väl förbättras med kompost, välförmultnad stallgödsel eller färdig planteringsjord. Blanda ordentligt med den befintliga jorden. Plantera inte för djupt, trädet ska stå på samma nivå som i krukans. Förädlingsstället syns som en knöl längst ner på stammen och det ska vara över markytan. Återfyll till hälften med jord, tryck till lätt, vattna och fyll jord ända upp till omgivande mark. Gör en liten ränna eller skål en bit ut runt stammen och vattna hädanefter i den, så stannar vattnet kvar.

Om jorden är en styv kompakt lera kan

man plantera på en upphöjd bädd. Det förbättrar dräneringen och syretillgången. Blanda den uppgrävda jorden med organiskt material och gör en välvd bädd som i centrum är cirka 20 cm högre än omgivande mark.

En första **planteringsbeskärning** är viktig, speciellt på de yngsta 2-åriga träden som är vanliga i handeln. Den första beskärningen utförs på våren oavsett när du planterat trädet - om du planterar på hösten gör du första beskärningen våren direkt efter. Följs sedan upp denna första beskärning under uppbyggnaden av kronan (under ca 10 år) och låt inte trädet bära massor av frukt i för unga år.

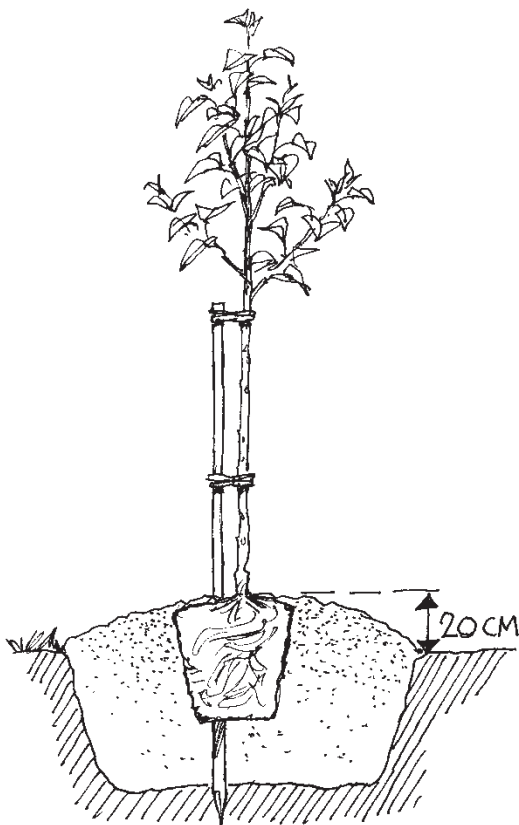
Håll jorden runt fruktträdet öppen de första fem åren. Täck ytan med flis eller bark. Det bevarar markfukten och förhindrar en del ogräs.

Måttligt med växtnäring

Allmänt sett har fruktträd ganska litet behov av näring. Om trädet växer i en bra jord bör man inte ge näring de första åren. Är jorden näringsfattig eller om trädet konkurrerar med gräsmatta är det dags att börja gödsla under trädets andra växtsäsong. Ju större trädet blir desto längre ut från centrum bör man placera gödseln, eftersom även rotsystemet breder ut sig. Gamla väletablerade träd klarar sig ofta bra utan regelbunden gödsling.

Kväve är viktigt för tillväxten, men för mycket kväve ger kraftig växt av skott och blad, försenar fruktsättningen och gör trädet mer mottagligt för sjukdomar. Om kväve ges senare än mitten av juli försämrar det trädets övervintringsförmåga.

Kalium behövs för att frukten ska få fin kvalitet och för trädets vinterhärdighet. Kaliumbehovet är i allmänhet mindre på

Plantera på upphöjd bädd om jorden är kompakt eller dåligt dränerad. Trädet kan behöva stöd de första åren.

lerjord än på sandjord.

Calcium har betydelse för trädets förmåga att motstå svampangrepp men är också särskilt viktigt för fruktens hållbarhet. Behovet är störst under försommaren. Brist på kalcium kan leda till pricksjuka och flera andra sjukdomar på frukten. Vid torka lyckas träden inte alltid ta upp kalcium i tillräcklig mängd, även om det finns i marken.

Vid behov kan man mylla ner 5–6 liter/m² av förmultnad stallgödsel eller gödselkompost på våren. Marktäckning med gräsklipp eller avslagna gröngödslingväxter är ock-

så ett sätt att tillföra näring, detta fungerar dock inte bra på lerjordar där det tyvärr gynnar svampsjukdomen kräfta. Lite kompost varje år gör alltid nytta för alla träd.

Vatten

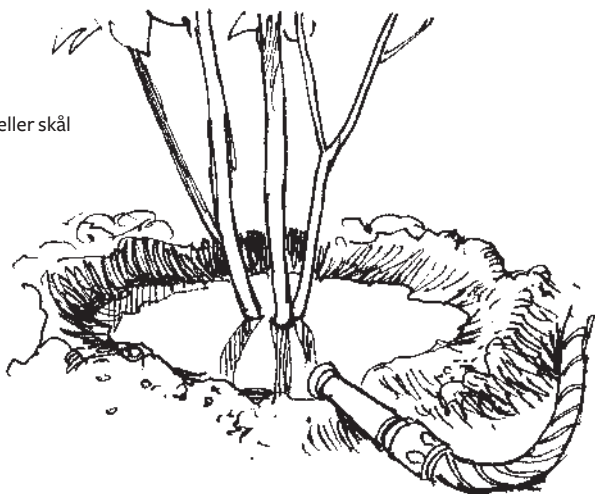
Fruktträdens behov av vatten är allra störst de första åren efter plantering. För äldre träd är behovet som störst veckorna efter blomningen och fram till slutet av juli-början av augusti. Träd på svagväxande grundstammar är i regel mer torkkänsliga än de på starkväxande grundstammar. Minst vattenbehov har surkörnbär. Allför kraftig bevattning mot slutet av sommaren kan leda till sämre avmognad hos träden och större risk för lagringssjukdomar på frukten.

Skydda träden

Rådjur och gnagare kan göra stor skada på unga fruktträd. Sätt upp nät runt hela trädet och gnagskydd runt stammen. Låt inte gräs växa för nära intill trädet. Stampa till snön runtom vintertid. Mer tips finns i Faktablad nr 11 ”Rådjur och gnagare” i denna serie.

Text: Eva Wirén, hämtat från Fakta Trädgård-Fritid nr 17, SLU Sveriges lantbruksuniversitet i Uppsala. Kan köpas på telefon 018-6711 00. Illustration: Han Veltman

När trädet är nyplanterat, gör en liten ränna eller skål runt stammen så stannar vattnet kvar.

Nytorpsvägen 34, Box 2966, 187 29 Täby, tel 08-792 13 15, www.tradgard.org